

Niet-werkende programma's tegen pesten zijn populair

Op verzoek van de overheid inventariseerden veertien specialisten in 2018 wat de meest effectieve aanpak tegen pesten is. Met hun inzichten is sindsdien niks gebeurd, waardoor er in Nederland nog altijd veel meer wordt gepest dan nodig.

Goed nieuws, suggereert onderwijsminister Arie Slob in een brief die hij eind september stuurde aan de Tweede Kamer. Het percentage leerlingen dat aangeeft gepest te worden is sinds 2018 'relatief stabiel' en 'in de moeilijke coronatijd' is dat 'relatief positief'. Maar zo rooskleurig is dat beeld bij nader inzien niet. Inderdaad ligt het aandeel kinderen dat in het voortgezet onderwijs gepest wordt volgens de jongste cijfers onveranderd op 5 procent. In het basisonderwijs groeit dat percentage wel degelijk, voor het eerst in jaren. In de zogenoemde Veiligheidsmonitor die het Nijmeegse onderzoeksbureau ResearchNed tweejaarlijks afneemt onder ruim negenduizend basisscholieren, zegt 11 procent gepest te worden. Dat was 10 procent in 2018. De gestage daling van het pesten in het voortgezet en primair onderwijs die sinds 2014 in gang was gezet, is in de afgelopen drie jaar gestagneerd. "Er wordt nog altijd meer gepest, misschien wel veel meer, dan nodig is", zegt Bram

Orobio de Castro, hoogleraar ontwikkelings- en opvoedingsproblemen aan de Universiteit van Amsterdam. Het percentage gepeste kinderen terugbrengen tot nul, is niet reëel vult René Veenstra aan, hij is hoogleraar sociologie in Groningen. “Maar als je kijkt naar het wetenschappelijk onderzoek, dan is een halvering van het percentage kinderen dat nu wordt gepest haalbaar. In elk geval in het primair onderwijs; want in het voortgezet onderwijs is pesten een hardnekkiger probleem.” Positieve cijfers op het gebied van pesten? Vraag het kinderen zelf. In een enquête in opdracht van de Kinderombudsman zeiden ze eerder dit jaar dat pesten nog altijd een van de allergrootste problemen is waar zij

mee te maken hebben. “Het vergalt hun leven in een tijd dat zij sociaal gevormd worden”, zegt Veenstra.

BUREAUCRATIE

Het is een ‘aankpak’ van problemen die je in Nederland wel vaker ziet. Er wordt een commissie ingesteld en grootscheeps onderzoek opgetuigd. Conclusies en aanbevelingen volgen en vervolgens gebeurt er niks. Het vervoltraject verzandt in bureaucratie en een wirwar van tegengestelde belangen. *Wat werkt tegen pesten?* heet het rapport uit 2018 waar veertien specialisten twee jaar lang aan werkten in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek. Veenstra en Orobio de Castro behoren tot de auteurs.

Van de 61 onderzochte anti-pestprogramma’s keurden de wetenschappers er 48 in de eerste ronde af. Van

de dertien programma’s die volgens hen de moeite waard waren om in een tweede ronde nader te onderzoeken is van drie de werking in Nederland intussen voldoende aangetoond: Kiva (een van oorsprong Fins programma), Prima (Noors) en Taakspel (Amerikaans). KiVa en Prima zijn allebei schoolbrede programma’s met een lessenserie, een kernteam pesten en een pestmonitor. Taakspel verbetert in lastige klassen het klimaat door met kinderen positieve gedragsregels op te stellen en positief gedrag te belonen.

VERPLICHT

Het was misschien geen gekke gedachte geweest om scholen te verplichten anti-pestprogramma’s te gebruiken waarvan is aangetoond dat ze werken, maar de VO-raad en de PO-raad hebben zich daar met succes tegen verzet. Scholen bepalen nog altijd zelf hun anti-pestaankpak. Verplicht stellen van een pestprogramma? “Die discussie zijn we niet eens aangegaan”, zegt Veenstra. “Bespaar je in een land als Nederland de moeite maar.”

Maar dan was het toch in elk geval logisch geweest iets te doen met de alarmerende conclusies over niet-werkende programma’s? Nu zijn veel van die programma’s nog altijd op de markt. “Ik denk dat er veel te weinig met het onderzoek en de aanbevelingen is gedaan”, zegt Orobio de Castro. “Er is weinig veranderd en we zetten, om het voorzichtig te zeggen, nog steeds suboptimale programma’s in.”

STRAFFEN

In de brief die demissionair onderwijsminister Arie Slob de Tweede Kamer dit najaar stuurde, wordt met geen woord meer aan het onderzoek gerefererd. Zo draait Nederland met zijn aankpak van het pesten in een kringetje rond. En kan iedereen ongestraft onzinnige programma’s op de markt brengen of onzinnig verkondigen. Zo riep Kinderombudsvrouw Margrite Kalverboer er in de Week tegen het Pesten toe op pesters voortaan juridisch aan te pakken. “Leuk om op die manier de knuppel in het hoenderhok te gooien”, zegt Veenstra. “Maar we weten allang dat strenger straffen niet werkt.” Een van de problemen is ►

dat pesten zich voor het overgrote deel voltrekt buiten het zicht van de leerkracht. Door pesten strafbaar te stellen, komen betrokkenen terecht in de rol van rechercheur, terwijl het juist gaat om het vinden van concrete oplossingen die het slachtoffer vooruit helpen.

Onderzoek laat zien dat pesten het best wordt aangepakt als groepsprobleem. De zogenoemde 'omstanders', kinderen die in de buurt zijn als er gepest wordt, zijn een essentieel onderdeel van pestgedrag. Versterkers moedigen het pesten aan. Assistenten pesten mee. En buitenstaanders laten het gebeuren. Zonder verdedigers die het voor hem opnemen, maakt het slachtoffer geen kans. De leerkracht moet helpen om de passiviteit van buitenstaanders te doorbreken. Straffen achteraf is een doekje voor het bloeden.

Het incidentele en vrijblijvende karakter van de bestrijding van pesten is volgens

Orobio de Castro het grootste probleem.

Volgens Veenstra werkt minder dan 10 procent van de scholen met een van de programma's die wetenschappelijk bewezen werken. In andere landen is wel bewust gekozen en geïnvesteerd, zegt Orobio de Castro.

Veenstra noemt Finland als voorbeeld. In internationale vergelijkingen van leerprestaties komt het Scandinavische land al jarenlang naar voren als gidsland, maar dat gold tot voor kort nadrukkelijk niet als het gaat om veiligheid en plezier op school. "Om dat aan te pakken heeft de Finse overheid miljoenen geïnvesteerd in KiVa", zegt Veenstra. "Het programma is niet verplicht in Finland, maar het is feitelijk het enige programma dat beschikbaar is. Er is daar geen wildgroei, zoals in Nederland en die aanpak heeft zijn vruchten afgeworpen."

WETGEVING

De wet Sociale veiligheid op scholen verplicht scholen sinds het schooljaar 2015-2016 om

een pestcoördinator te benoemen en een aanpak tegen pesten op te stellen. Jammer genoeg blijft de aanpak op veel scholen beperkt tot een pestprotocol. Maar het simpelweg op papier zetten van een aanpak helpt niet in de bestrijding van pesten. De wet verplicht scholen ook om te monitoren of leerlingen zich sociaal veilig voelen. Ze moeten daarbij een 'gestandaardiseerd instrument' gebruiken, veelal een enquête die kinderen jaarlijks invullen en waarover scholen rapporteren aan de Onderwijsinspectie. Het probleem is: de meeste scholen doen dat niet. Op 54 procent van de basisscholen is de verplichte monitor sociale veiligheid vorig jaar niet afgenomen. De Onderwijsinspectie relateert de belabberde score aan de coronacrisis. "Tot de zomervakantie van 2020 heeft de inspectie hierop niet gehandhaafd."

KRITIEK

Zestien programma's voldoen volgens de Onderwijsinspectie aan de voorwaarden van een goede monitoring, maar inhoudelijk worden er geen eisen aan gesteld. "Het is geen goed teken als programma's jarenlang onveranderd blijven, als ze niet bereid zijn om bij de tijd te blijven en eventueel in te spelen op kritiek", zegt Veenstra. "Veel programma's zijn te breed, ze doen zo'n beetje aan alles en daardoor misschien aan niks. Leraren geven een paar lesjes, maar dat is niet de essentie. Of ze het pesten terugbrengen, weten we niet. Dat er nog zoveel onbewezen programma's op de markt zijn, betekent wat mij betreft dat het systeem faalt aan de controlekant." Het lijkt erop dat de minister er flink naast zit met zijn zonnige interpretatie van de cijfers. Bij de Kindertelefoon verviervoudigde in coronatijd het aandeel gesprekken over digitaal pesten. Veenstra kan de vele schrijnende situaties die zich nog altijd voordoen, ondanks alle aandacht voor het probleem, wel verklaren: "Er is de laatste jaren steeds meer aandacht voor wat in de wetenschap bekend staat als 'de fijne school paradox'. Als een school het pesten aanpakt, zie je vaak dat er in een klas toch altijd nog één kwetsbare leerling overblijft. Die ene, laatste leerling die toch nog gepest wordt, is met het anti-pestprogramma veel slechter af dan zonder. Vroeger konden zulke leerlingen denken: Ach ik zit in een rotklas, ik heb gewoon pech gehad. Nu zijn ze misschien het enige slachtoffer. Dat komt hard aan. Deze kinderen mogen we niet in de steek laten." ■